

Nechajte sa očariť Krajanským dvorom I.

NÁZOV DOLNÁ ZEM (DÉL – ALFÖLD) BOL ZNÁMY UŽ OD 15. STOROČIA, PRIČOM OZNAČOVAL NÍŽINNÚ ČASŤ HISTORICKÉHO UHORSKA. TENTO GEOGRAFICKÝ PRIESTOR PODĽA ANNY KOVÁČOVEJ, RIADITELKY VÝSKUMNÉHO ÚSTAVU SLOVÁKOV V MAĎARSKU, OZNAČOVAL JUŽNE OD POLITICKÉHO CENTRA REGIÓNY NACHÁDZAJÚCE SA V TERITÓRIU. ŠTAHOVANIE SLOVÁKOV NA LÁKAVÚ ÚRODNÚ DOLNÚ ZEM TRVALO TAKMER DVE STOROČIA, PRIČOM KOLONISTI OSÍDLŔOVALI VYLUDNENÉ SÍDLA PO VYHNANÍ TURKOV.

Termín **Dolnozemske Slovensko** prezentoval a definoval ako prvý evanjelický farár Ján Kutlík starší (1806 – 1890) z Pitvaroša (bývalá Čanádská župa) v roku 1862 na stránkach Peštbudínskych vedomostí. Do tohto pojmu zahrnul čanádsko-aradsko-békešský región a slovenské osady v Bácske a Banáte. Kutlík medzi inými označil aj geografické teritórium a veľkú zaľudnenosť Slovámi: „Máme my i Dolnozemske Slovensko“, máme veličizný seniorat čanádsko-aradsko-békešský, bačanský, vojvodinu srbskú, kde Slovákov na státisíce.“

Do súčasného pojmu dolnozemskej Slováci z geograficko-politického hľadiska, ako uvádza A. Kováčová, patria Slováci,

MAĎARSKO

SLOVENSKÝ KOMLÔŠ

LEŽÍ V JUHOZÁPADNOM ČÍPE BÉKEŠSKEJ ŽUPY. HISTORICKY VÝZNAMNÉ CENTRUM DOLNOZEMSKÝCH SLOVÁKOV BOLO DO 1. NOVEMBRA 1993 OBCOU, OD TOHTO DÁTUMU POŽÍVAL SLOVENSKÝ KOMLÔŠ ŠTÁTÚT MESTA. ŽIJE V ŇOM OKOLO 6-TISÍC OBYVATEĽOV, Z NICH SA 21,5 PERCENTA HLÁSILO PODĽA OFICIÁLNEHO SČÍTANIA V ROKU 2011 K SLOVENSKEJ NÁRODNOSTI.

ktorí žijú na území dnešnej Vojvodiny, kam sa dostali pred 250 rokmi, ďalej slovenské etnikum v Chorvátsku, ako aj komunity v Rumunsku – v nížinatej severnej časti a v obciach Sedmohradského Rudohoria, ležiaceho východne od mesta Oradea. Slovenská komunita v Maďarsku sa sústreďuje v dvoch juhovýchodných župách: Békeš a Čongrád. Slovenské osady sa nachádzajú aj medzi Dunajom a Tisou, v Zadunajsku, Zátisi a v okolí Budapešti.“

Nech sa už geograficky a geopoliticky pojem a fenomén Dolná zem determinuje akokoľvek (keďže výkladov, názorov či „spresnení“, aj vedeckých, je viac...), je vhodné pripomenúť si definíciu slovenského básnika a spisovateľa

Osada vznikla na mieste, kde sa pestoval chmeľ (po maďarsky komló) pre dvorské pivovary rodu Arpádovcov, prvý písomný údaj o starom Komlôši pochádza z roku 1219, po pustošení Turkov od roku 1596 kraj osirel. Začiatkom 18. storočia komlóšska pustatina patrila zemepánovi Rudnyánszkemu, ktorý ponúkol pôdu sťahujúcim sa sem Slovákom. Úradne sú tu od 8. januára 1746, keď Komlôš uzavrel osadnícku dohodu, 24. apríla sa na niekdajšiu pustatinu prisťahovalo prvých 80 slovenských evanjelických rodín z Békésszentandrásu, ktorý museli opustiť pre náboženské rozpory. Ihneď sa pustili do stavby domov, školy a pod vedením farára Juraja Sixtyho postupne vystavali monumentálny evanjelický kostol, ktorý je dodnes symbolom Slovenského Komlôša. Stavba kostola sa začala 6. júna 1792, vysviacka bola 8. novembra 1795.

Komlóšania boli vzoroví gazdovia, pestovatelia plodín, ako aj chovatelia ošípaných, dobytky, oviec, vynikali remeselníckou zručnosťou. Dodnes sú pre nich pýchou povestné údené hrubé trvanlivé „klbásy“ – pochúľka podujatí v národno-zvykoslovnom kolorite: Stretnutie dolnozemskej Slovákov a klobásová súťaž (máj) a Deň slovenskej

Tradície predkov v duchu slovenskosti rozvíjajú najmladší – žiaci slovenskej školy v Slovenskom Komlôši.

Petra Andrušku, ktorý v úvode svojej knihy Osobnosti a osobitosti dolnozemskej kultúry (Nitra 2005) konštatoval nasledovne: „Dolná zem nie je štát, ba ani región, je to však domovina, kraj, vlasť ľudí (dokonca zasahujúca do viacerých štátnych útvarov), ktorí si tam našli domov...“

gastronómie (20. august). Zabezpečujú ich kľúčové organizácie – Slovenská národnostná samospráva a Organizácia komlóšskych Slovákov. Spoločne s Nadáciou za komlóšskych Slovákov sú určujúcim faktorom slovenského života – motivujú deti v škole s vyučovacím jazykom slovenským, kultúrno-duchovné aktivity, prezentácie ľudovej kultúry a folklóru. Starajú sa o ne aj Folklórny súbor Komlôš (1949) – od roku 2010 Tanečný spolok Komlôš, miestny pávi krúžok, Slovenské ochotnícke divadlo, mandolínový orchester Tremolo...

V Slovenskom Komlôši položila základy divadelníctva a vzorovo ho rozvinula miestna rodáčka Judita Tomková. Hoci prvá hra - Hollého veselohra Kubo odznela na komlóšskom javisku už v roku 1907 v réžii mladého roľníka Ondreja Beňu, Judita Tomková podľa Čabianskeho kalendára z r. 1941 v 20. – 30. rokoch nacvičila až 120 divadelných hier, najradšej siahala po hrách Ferka Urbánka. Turisticky je podnetný Slovenský oblasťný dom s múzeom ľudového umenia, ktorý vznikol ako prvý svojho druhu v Maďarsku – postavený bol v roku 1886 a je bohato zariadený dobovým nábytkom a predmetmi každodennej potreby.

TERANY

OBEČ SA NACHÁDZA V NOVOHRADSKÉJ ŽUPE, ASI 20 KM OD BALÁŽSKYCH ĎARMÔT, POČET JEJ OBYVATEĽOV, KTORÍ SÚ SPOLOVICE EVANJELICKÉHO – PRIČOM SO SLOVENSKÝMI PREDKAMI, A SPOLOVICE RÍMSKO-KATOLÍCKEHO VIEROVYZNANIA, SOTVA PREVÝŠUJE 500 OSÔB. SLOVÁCI SA SEM NASTAHOVALI EŠTE V 15. A 16. STOROČÍ Z OKOLIA GEMERA.

Jeden z najznámejších, rodák z Polichna, literárne činný Pavel Slančík, tu v 80. rokoch 19. storočia začína svoju kňazskú dráhu. V pozostalosti jeho sestry, spisovateľky Boženy Slančíkovej-Timravy, sa zachoval zošit s titulom Práce Pavla Slančíka 1883. Okrem básní sú v ňom aj veselohry – Zlý začiatok, dobrý koniec a Dnes žiak, zajtra vojak. Až do jeho svadby roku 1887 mu sestra Božena do Terian chodila viesť domácnosť. Evanjelický farár Pavel Slančík svoju službu až do svojej smrti vykonával v cirkevných zboroch na terajšom území Maďarska.

V obci je v súčasnosti materská škola, základná škola, knižnica a osvetové stredisko. Knižnicu spravuje Slovenská menšinová samospráva. V obci pôsobí aj Detská a mládežnícka skupina slovenskej národnosti, ktorá v Národnostný deň s tradíciou od roku 1976, pravidelne vystupuje so slovenskými ľudovými piesňami a tancami.

V Teranoch pracuje aj Slovenský klub, ktorý má 50 členov. Ich motíváciou je zachovať a odovzdávať tradície, zvyky predkov. V materskej a základnej škole znie slovenský jazyk, ktorý sa tu vyučuje ako predmet.

Slovenská samospráva v roku 1996 odkúpila nehnuteľnosť, ktorá okrem funkčnosti Obecného domu poslúži aj stálej expozícii slovenských národopisných predmetov a krojov, pripomínajúcich kultúru Slovákov v obci.

RUMUNSKO

NADLAK

VÝZNAMNÉ KULTÚRNO-SPOLOČENSKÉ CENRUM SLOVÁKOV V ARADSKÉJ ŽUPE S OKOLO 8-TISÍC OBYVATEĽMI, Z KTORÝCH TVORIA POLOVICU SLOVÁCI, SA ROZPRESTIERA NA ROVINĚ, Z JEDNEJ STRANY OHRANIČENEJ RIEKOU MARUŠA, Z DRUHEJ HRANICAMI S MAĎARSKOM A TÝM AJ PREPOJENOSŤOU SO SLOVENSKÝM KOMLÔŠOM ČI PITVAROŠOM. OSÍDLŔOVANIE NADLAKU ZAČALO V ROKU 1803 Tzv. DRUHOTNOU KOLONIZÁCIU, KEĎ DO TEJTO OBLASTI PRICHÁDZALI SLOVÁCI UŽ ŽIJÚCI NA DOLNEJ ZEMI ZA LEPSÍMI ŽIVOTNÝMI PODMIENKAMI.

Prichádzali sem Slováci z oblastí okolo Slovenského Komlôša, neďalekej Békešskej Čaby a Sarvaša. Takmer všetci boli poľnohospodári. V samotnom roku 1803 sem prišlo okolo 600 Slovákov, avšak v roku 1806 v Nadlaku žilo už bezmála 3,5-tisíc Slovákov! Miestni zemepáni im poskytovali viaceré výhody, mohli byť istý čas oslobodení od práce, poskytovali im materiál na stavbu kostolov a škôl, mali právo vlastníť mlyny a pod. Z Nadlaku sa stalo jedno z najľudnatejších slovenských miest v rámci Uhorska začiatkom 20. storočia.

V súčasnosti je Nadlak centrom slovenskej kultúry, vzdelanosti a spoločenského uznania. Dôkazom je úplný školský systém v slovenskom jazyku (Školské stredisko a lýceum Jozefa Gregora Tajovského), ale aj viac ako 110-ročné aktívne ochotnícke divadlo. Keď sa v 70. rokoch 20. stor. v Nadlaku objavili prvé prejavy slovenskej intelektuálnej tvorby, bolo zrejme, že sa tu rodí hmatateľná vydavateľská, knižná, publicistická ale aj vedecko-výskumná spisba slovenskej autochtónnej menšiny. Významné obrysy jej načrtol a slobodomyselného ducha vdýchol Ondrej Štefanko (1949 – 2008), spisovateľ a publicista presvedčivej vôle a nebojácnych výziev. So zrodom Demokratického zväzu Slovákov v Čechov v Rumunsku, strešnej spolkovej organizácie, netušené rozmery nadobudla činnosť Kultúrnej a vedeckej spoločnosti Ivana Krasku s knižným i časov-

piseckým vydavateľstvom (tituly Naše snahy a Dolnozemskej Slováci). V meste žije až šesť slovenských spisovateľov, ktorí sú aj členmi Zväzu rumunských spisovateľov, jeden z nich, básnik Ivan Miroslav Ambruš hovorí o zriedkavom jave, ak nie už rovno o nadlacom fenoméne. Oblúbená v Nadlaku je „živá kultúra“: pôsobí tu Folklórny súbor Sálašan, ktorý je sľaby motívátorom aj pre každoročnú jesennú prehliadku sólistov slovenskej ľudovej piesne Cez Nadlak je...

Nadlak je v spomienkach generácií spojený aj s osobnosťou spisovateľa Jozefa Gregora Tajovského, ktorý tu pôsobil v rokoch 1904 – 1910 ako bankový úradník, pričom ako obľúbený tvorivý národovec požíval veľkú dôveru Nadlačanov, keď im pomáhal rozvíjať ochotnícke divadelníctvo, pozitívne vplýval na školskú mládež a formoval ich kultúrno-duchovný obzor.